

בטחון בה' בעת צרה

בשנה השלישית למלכות אחשורוש ערך משתה מפואר. תוך ימי המשתה גזר להרוג את אשתו ושתי. מיד אחר כך יעצו לו חכמיו לאסוף בנות כדי לבחור לו אשה אחרת. אסתר נלקחה בשבי לארמון המלך יחד עם מאות בנות אחרות. כל יום ויום בחן מועמדת אחרת מי הראויה ביותר להיות מלכה של מאה עשרים ושבע מדינות. בשנה השביעית למלכותו החליט להכתיר את אסתר (אסתר ב', טז-יז). ובשנה השתים עשרה למלכותו יזם המן את תוכניתו הנוראה להרוג את כל היהודים (אסתר ג', ז). עזר לנו ה' ומה שתכנן לנו המן נהפך עליו. הוא עצמו נהרג וכן שבעים וחמשה אלף מהשונאים את היהודים. נבדוק את התאריכים הנ"ל. הרי משך תשע שנים היתה אסתר בשבי אצל אחשורוש עד שאירע נס פורים, משנת ג' למלכותו ועד שנת י"ב.

והפסוק מעיד: "ובכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים לדעת את שלום אסתר ומה ייעשה בה" (אסתר ב', י"א). מביא שם רש"י ממה שאמרו חז"ל במדרש (אסתר רבה, ב'): "אמר [מרדכי], אפשר צדקת זו תינשא לערל זה? אלא לדבר גדול הוא, שעל ידה ינצלו ישראל". והדבר מפליא ביותר. מרדכי היה סמוך ובטוח "לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים". לא ייתכן גורל כה מר ואיום עבור צדקת זו, אלא אין ספק שמהרע הזה תצמח ברכה וישועה לעמנו. מרדכי לא היה מסוגל להעלות על דעתו מה הם פרטי הישועה שהרי המן עוד לא חלם על מזימתו הנוראה, אבל המסקנה של מרדכי היתה ודאית. הוא הבין לכל עומקו דברי רבי עקיבא שחייב אדם להאמין "כל דעבד הקב"ה לטב עביד" (ברכות ס:), כל מה שה' עושה הוא לטובה. [הערה: גם עלינו לזכור תמיד שלמרות שזהו מאמר מוסרי, הוא נפסק הלכה למעשה בשו"ע או"ח סוף סימן ר"ל].

כמה זמן המשיך מרדכי באמונה תמה זו? לפי החשבון הנ"ל שזה נמשך תשע שנים, כפול שנת חמה של 365 יום, הוא 3285 יום! [אמנם אפשר לשאול הרי אנו היהודים עורכים חשבון לפי י"ב חדשי הירח, ולא לפי השמש? ואצלנו השנה היא רק 354 יום לשנה? אבל כיון שמפעם לפעם יש תוספת אדר שני כדי לאזן בין שנת חמה לשנת ירח, לתקופה ארוכה נכון לערוך חשבון לפי השנה הכללית של 365 יום. וכן עשו חז"ל עצמם (מסכת יומא כ').].

יום היה מרדכי עורך "טיול יומי", וזה כולל גם שבתות, כיון שהיה בן העיר שושן והארמון לא היה מחוץ לתחום. הלשון "מתהלך" בבנין התפעל מורה על פעולה חיצונית, ללא מטרה מסוימת. כמו לשון "יש מתעשר ואין כל" (משלי י"ג, ז) או "מתהלל במתת שקר" (משלי כ"ה, י"ד) שאין בהם ממש. מרדכי הגיע עד גדר החיצוני של

חצר הארמון, והודיע לו אחד מהחצרנים המשרתים שם מה שלום האשה האומללה הזו "ומה ייעשה בה". מרדכי היה כה משוכנע בצדקת מהלכו של הקב"ה שרצה להיווכח בכל יום מחדש כיצד "ונצדק קודש". מניין לקח לו אמונה חזקה כזאת? כיצד לא התייאש אחרי שבועיים או חודש או חצי שנה של ציפייה ממושכת? כיצד התמיד בתוקף אמונתו אפילו תשע שנים?! אלא האמין בהשגחה העליונה.

נקודה הנ"ל מזווית ראייה אחרת:

יש לפנינו מדרש פלא. "ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה (אסתר ג', ב') אמרו לו [אחיו היהודים] הוי יודע שאתה מפילנו בחרב. מה ראית לבטל קלווסין [גורל וגזירה] של מלך? אמר: שאני יהודי! אמרו לו, הרי מצינו אבותיך [כלומר השבטים בני יעקב] שהשתחוו לאבותיו? [הכוונה לעשו הרשע, בבראשית לג, ו-ז] אמר להם: בנימין אבי במעי אמו היה [אז] ולא השתחוה. ואני בן בנו שנאמר 'איש ימיני' (אסתר ב, ה). וכשם שלא כרע אבי, כך איני כורע ולא משתחוה" ("אגדת אסתר" פרק ג', מובא ב"תורה שלימה", וישלח ל"ג, פסקא יד. ובשינויים קלים במדרש אסתר רבה ז, ז. ושם מסיים: "שכל [שאר] השבטים נולדו בחוץ לארץ [בבית לבן הארמי], וזקני [סבא שלי] נולד בארץ ישראל").

[יעקב נענש על חנופה של שבע השתחויות הללו. הרי מפני זה נחרבו שבע מדורות שכינה אצלנו: אהל מועד, גלגל, שילה, נוב, גבעון, בית ראשון והשני. כמובא ב"מדרש הגדול", וישלח ל"ג, ג'. ובספרי החסידות מאריכים בעניין חולשה זו של השתחויותיו].

מבאר מהר"ל: "המדרש הזה בא לומר כי יוסף ובנימין הם שווים בזה שהם חזקים באמונה, והם קשים ועומדים. אין אדם יכול לפתות אותם אל הרע רק הם עומדים באמונתם. וכל זה מפני שהם נטועים עם השכינה. כי בנימין הלא השכינה היתה בחלקו, כדכתיב 'ובין כתפיו שכן' (דברים ל"ג, י"ב). ועוד כי הוא נולד בארץ ישראל שמזה תראה כי הוא שכן אל השם יתברך וקשה להוציאו משם באשר הוא עם השכינה. ויוסף גם כן היתה השכינה בחלקו, הלא משכן שילה הוא בחלקו. לכן נחשבים שהם דבקים עם השכינה" ("אור חדש", עמ' קכ"ט).

מרדכי היהודי שהיה מתגאה ביהדותו, לא נתלש בקל מאחיזתו בארץ הקודש. הפסוק מבאר כיצד הגיע לגור בשושן הבירה: "אשר הגלה מירושלים עם הגולה אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה אשר הגלה נבוכדנצר מלך בבל" (אסתר ב', ו'). מבאר הגר"א מדוע שורש "גלה" נמצא בפסוק זה ג' פעמים? וזו לשונו: "להודיע חיבת ארץ ישראל עליו, שבכל פעם [שהיה יכול], חזר לירושלים. והיה (נגלה) [הוגלה] ג' פעמים. וזה שנאמר בגמרא שגלה מעצמו, כלומר מדעתו, [הענין הוא] שחזר לארץ ישראל, משום כך (נגלה) [הוגלה] פעם שנית. וכן פעם שלישית" [מקורו בילקוט שמעוני]. פירוש לדבריו, חיילי נבוכדנצר היו סורקים בשדות ארץ ישראל, וכל יהודי שמצאו אספו אותו והגלו מהארץ. ובדרך שהולכו אותו לבל, נשמט מרדכי בסתר, ברח מידי שוביו,

וחזר למולדתו. ובסריקה הבאה שוב מצאו אותו ושוב הגלו אותו, ושוב לא אמר נואש ושוב ניסה להימלט.

מהר"ל מבאר פסוקנו זה ביאור מעמיק שהרי כל הפסוק "אשר הגלה מירושלים עם הגולה אשר הגלתה" וכו' אינו נחוץ לסיפור נס ההצלה בפורים ומעשה אסתר? וזו לשונו: "אלא כתב זה שלא תאמר שיצא חוץ לארץ ישראל מדעתו, ודבר זה אינו ראוי לצדיק. ועל זה אמר 'אשר הגלה' ולא יצא מדעתו. ושלא יקשה, כיון שהיה מרדכי מוכן ל[הביא] גאולה באחרונה, אם כן היה ראוי שלא ילך בגולה הוא בעצמו [מרצונו]. ועל זה אמר שהגולה" [בעל כורחו]. עד כאן לשונו.

ומזה אנו לומדים פרקים רבים בענייני הבטחון בה' שהוא ודאי מושיע. "לא ינום ולא יישן שומר ישראל". כל מה שהקב"ה עושה בענייננו הוא הכל הכנות לקראת גאולתנו הנצחית, גם כאשר אין אנו רואים שום מוצא ושום מפלט, שום אפשרות וסיכוי. וכך כותב רמח"ל: "שאיין לך מעשה קטן או גדול שאיין תוכיות כוונתו לתיקון השלם וכו' [ועוד יתגלה] איך אפילו התוכחות והיסורין לא היו אלא הזמנות לטובה, והכנה ממש לברכה" ("דעת תבונות", פסקא נ"ד).

וכן כתב הרב אברהם קוק: "הטוב המיועד אי אפשר שיופסד על ידי כל המון גלגולי הסיבות, שנראים כ[אילו] באים לעכב את החסד העליון מ[ל]הופיע בעולם. אבל אין זה כי אם מפאת השקפתינו הקצרה... אבל כשנישא דעה למרחוק, נראה כי ימין ה' רוממה ועושה חיל, ולא יפול דבר אחד מכל דבריו" ("עין איה", ברכות פרק ז' סעיף ט"ו). ועוד כותב: "וזאת היא גדולת ה', שיכיר [האדם] איך הוא גדול אדונינו, עד שאפילו וכו' המעשים הנעשים מכח סיבות אנושיות בחירות, ולפעמים גם משרירות לב הותל [פירוש: לב טיפש] אשר לאדם, לכולם יש מערכה של הנהגה שמובילה יד עליון [הקב"ה] להציב מהם מטרה של טובה רוממה" (שם, סעיף ב'). ושוב כתב לעניין גאולת עם ישראל בזמנינו: "הבחירה נתונה לאדם הפרטי. [תוספת: וגם אם אדם יקלקל את טובת עמנו] אבל הרבה שלוחים למקום, ימצאו משתדלים אחרים. כי הסיבות ערוכות הנה בידי רבון כל העולמים להוציא חפציו אל הפועל. גם הבחירה החופשית, גם ההתחכמות האנושית, הכל סובבים ובאים למלאות אותן העצות הגדולות של גדול העצה ורב העליליה, יתברך שמו" ("מאמרי הראי"ה", עמ' 321).

בסיכום: גם בימינו שאנו הולכים מדחי אל דחי, וכבר עשרים שנה ממשלה אחרי ממשלה עסוקה למסור נחלת אבותינו לנוכרים ולעקור יהודים מבתיהם, בכל זאת אין לנו לנטוש תקוותנו בהקב"ה. עלינו ללמוד מאמונתו של מרדכי היהודי אשר משך תשע שנים היה סמוך ובטוח שהישועה תבוא למרות הכל. וכן כדבריו הנפלאים כאשר סירבה אסתר ללכת אל המלך מפני סכנת נפשות, ענה לה בעוז: "ריוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר!" (אסתר ד', י"ד). למרות שאנו מתפללים ולכאורה אין ה' ממהר לענות לציפיינו, הרי הדריכו חז"ל (ברכות לב ע"ב) "אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה,

יחזור ויתפלל, שנאמר 'קוה אל ה', חזק ויאמץ לבך, וקוה אל ה'!". כלומר פעמיים יש לקוות. וכמובן לא רק פעמיים אלא אין מספר פעמים.

וכן מפורש בתפילת אסתר עצמה, שאמרה מזמור כ"ב בתהלים (לפי חז"ל במגילה טו: היא אמרה תפילה זו) ושם התחננה לה': "אלהי, אקרא יומם ולא תענה וכו'. בך בטחו אבותינו, בטחו ותפלטמו" (כ"ב, ג"ה).

מדוע אמרה פעמיים ביטוי "בטחו"? אלא גם אחרי שבטחה כדת וכדין, ונתאכזבה מתוחלתה, עליה לבטוח שוב פעם ושוב פעם ללא חולשה. ידענו שה' מקיים הבטחותיו ויגאל אותנו. הנסים של אלפי קאסמים שכמעט ולא פוגעים בנפשות, עדות היא לנו כי ה' משגיח עלינו. "לא איש אל ויכזב ובן אדם ויתנחם. ההוא אמר ולא יעשה? ודיבר ולא יקימנה?" (במדבר כ"ג, י"ט). אסתר היתה בשבי ובמצוקה מתמדת משך תשע שנים חשוכות וכן מרדכי, אבל ידעו שאין העולם הפקר.

אמר דוד (תהלים ק"מ, ב' ט'): "חלצני ה' מאדם רע, מאיש חמסים תנצרני וכו' אשר חשבו לדחות פעמי. טמנו גאים פח לי וכו' מוקשים שתו לי סלה וכו'. אל תתן ה' מאויי רשע, זממו בל תפק". מפרש "מצודות" "זממו" הוא מחשבתו. אבל רש"י הביא פירוש חז"ל (בראשית רבה עה, ט) "זממו" הוא רסן הזומם את פי הגמל. אל תוציא זה מלחייו של הרשע". כל דבר כללי בעם ישראל מנוהל בהשגחה נפלאה ומדויקת (מלבי"ם, על משלי כ"א, ל"א).

אותם שונאי ישראל שזוממים לרעתנו לא יצליחו.